ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА

РОЗВИТОК СПОРТИВНОЇ ПЕРІОДИКИ ТА КНИГОВИДАННЯ У 20—30-Х РОКАХ XX СТОЛІТТЯ

Свістельник І.Р.
Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті висвітлено процес розвитку спортивної періодики та книговидання від часу їх започаткува ня у 20-ті рр. XX століття до 30-х рр. Визначено, що система галузевих періодичних видань, до яких належа газети, науково-методичні журнали, була дієвим механізмом надання інформації широкому загалу науковц та розповсюдження наукової думки. Виокремлено та охарактеризовано основні періоди формування систе книговидання.
Ключові слова: спортивна періодика, інформаційне забезпечення, вища фізкультурна освіта.

Актуальність. Спортивна періодика (газети, журнали, періодичні продовжувані видання) та система галузевого книговидання є важливим засобом розповсюдження інформації хронікально-документального, агітаційно-пропагандистського, навчально-методичного, науково-теоретичного характеру в галузі фізичної культури та спорту, а також суміжних з нею наук. Вони є невід'ємною частиною системи підготовки фахівців, особливо науково-педагогічних кадрів, інформаційного забезпечення наукової діяльності у вищому навчальному закладі [1].

Мета дослідження — з'ясувати особливості розвитку спортивної періодики та галузевого книговидання у 20—30-х роках XX століття.

Матеріали дослідження. Формування масового фізкультурно-спортивного руху у 20-х роках минулого століття вимагало створення розвинутої системи засобів масової інформації — галузевих газет, журналів, видавництва, які стали б важливим та ефективним інструментом вирішення завдань розвитку галузі фізичної культури та спорту, фізичного виховання в країні. Однак у перші роки після революції 1917 року радянська держава не мала ані потужних видавництв, ані потужних спортивних періодичних видань, які б пропагували всебічний фізичний розвиток та зміцнення здоров'я населення.

Велику роль у формуванні галузевої преси та видавництва зіграло створення 1923 року Вищої ради фізичної культури (ВРФК) — державного органу, якому було доручено розвивати галузь фізичної культури та спорту. Вже на перших засіданнях ВРФК було наголошено на тому, що ВНЗ фізкультурного профілю, фізкультурним організаціям необхідні навчальні, наукові, науково-популярні та методичні видання, агітки, плакати, які пропагували б фізичну культуру і спорт серед дітей, м лоді та дорослого населення. На одному із засіда ВРФК (2 жовтня 1923 року) було прийнято рішен об'єднати видавництва невеликих журналів «И вестия спорта» та «Физическая культура» і ств рити одне потужне видавництво галузі, яка тіль починала формуватися, з назвою «Физкультура спорт». Окрім того, було вирішено, що всі спо тивні видання, які будуть виходити друком у ць му видавництві, будуть мати державну монополі Першими кроками видавництва було видання що вотижневого, добре ілюстрованого журналу «Ве тник физической культуры» — офіційного орга ВРФК. 1924 року у зв'язку з ліквідацією видавни тва Центрального управління з військової під товки населення «Всевобуч» у видавництві «Ф культура и спорт» побачив світ журнал «Красн спорт», реорганізований згодом у газету. 14 трав 1924 року Президія ВРФК прийняла постанову якій ішлося про неприпустимість видання пер дичних видань та спеціалізованої літератури будь-яких інших видавництвах, окрім видавни тва Вищої ради фізичної культури «Физкультур спорт». У середині 1924 року вийшли друком пер брошури серії «Библиотека физкультуры», «Фи ческая культура в клубе», «Правила соревнован по лыжам, конькам и хоккею», «Футбол. Прав игры и организация соревнований», «Физкульту в школе», «Сборник правил соревнований и п грамм занятий по водному спорту», «Легкая ат тика. Организация и проведение соревнований правил розыгрыша их», «Руководство по управ нию шлюпкой», перший збірник «Физическая ку тура в научном освещении».

1928 року видавництво надрукувало 17 н книг, 1929 — 54 назви, 1930 року — 201 наз Провідними чинниками, що зумовлювали про

иговидання, були мета, завдання та пріоритетні
ляхи розвитку галузі фізичної культури і спорту.

Восени 1924 року видавництво «Физкультура и порт» починає друкувати ще один журнал — ви-ння Всесоюзної шахово-шашкової секції «64» годом газета), на початку 1925 року — журнал Пролетарский спорт» та науково-методичні жур-али «Теория и практика физической культуры» (з 925), «Физкультура и спорт», «Физкульт-активист» 1927). У ці роки вперше було сформовано видав-чий план та прийнято статут, який чітко визна-в юридичний статус видавництва. Окрім періо-ки видавництва, у різних містах виходять друком урнали та газети для галузі фізичної культури і порту, зокрема «Всевобуч и спорт» (1922—1924), Спартак» (1924—1939) — у Ленінграді, «Вестник изической культуры» (1922—1928) — у Харкові, Красный спорт» (*1922—1923*) — *у Києві*, «*Сабчота* изкултура» («Советская физкультура») — у Тбілісі 1927—1932).

Незважаючи на те, що перші кроки видавниц-ва «Физкультура и спорт» були досить успішними, ому не вдалося уникнути економічної кризи, що на ой час охопила державу: відсутність коштів спону-ала редакційний колектив вдатися до об'єднання іншими видавництвами для друкування газети Красный спорт», журналу «Известия физической культуры» і газети «64». На засіданні ВРФК 1927 року це питання гостро дискутувалося, оскільки, відповідно до статуту, тільки видавництву «Физ-культура и спорт» були надані всі юридичні права для здійснення та розвитку видавничої діяльності, окрема видання літератури з фізичної культури і спорту, розповсюдження періодичних видань, на-дання іншим виданням СРСР літературних, інфор-маційних та ілюстративних матеріалів, пов'язаних з фізичною культурою та спортом.

У 30-х роках XX століття різко скоротилася кількість фізкультурно-спортивних видань. Було припинено діяльність флагмана спортивної преси — науково-методичного журналу «Теория и практика физической культуры» (1925—1931). Лише 1937 року ситуація з виданням фізкультурно-спортивної періодики дещо змінилася: збільшується кількість спортивних газет, відновлює роботу журнал «Теория и практика физической культуры». У країні страшних сталінських репресій відповідно до партійної ідеології коригуються й завдання періодики того часу: все підпорядковувалося пропаганді ідеалу нової людини — фізично досконалої, розвинутої та здорової. У цей період найбільшу увагу приділяють розвитку видів спорту, які мають військово-прикладну спрямованість: лижному, стрілецькому, парашутному, вітрильному, кінному, мотоспорту, альпінізму, веслуванню та плаванню. Саме у цей час формується науково-методична література з цих видів спорту. Широко пропагується комплекс «Готов к труду и обороне», який введено в країні 1931 року, виходять друком невеличкі пізнавально-роз'яснювального характеру брошури та велика кількість плакатів.

Журнал «Теория и практика физической культуры», як і інші видання, отримує вказівки щодо організації і напрямів своєї роботи. У цей період видання систематично публікує критичні огляди літератури, яка видається з фізичної культури та спорту, огляди зарубіжних джерел цієї тематики; відіграє організаційну роль у розробці наукових проблем фізичної культури та спорту, задоволенні запитів науково-методичних працівників галузі; допомагає підвищувати фізкультурно-спортивну освіченість населення. Спеціальну увагу приділяє питанням педагогіки, підготовки кадрів та виховання фахівців, методики різних видів спорту. На шпальтах журналу особливе місце відводять статтям про комплекс ГПО як єдину систему радянського фізкультурного руху. Інформаційний матеріал містить практичні вказівки для спортсменів, які можна застосовувати у тренувальній діяльності, а статті журналу друкують лише з точними, конкретними висновками щодо поєднання теорії з практикою. До роботи у журналі залучають найкращі наукові кадри: знаних теоретиків і практиків галузі спорту, фізіології, медицини, гігієни, психології, педагогіки, лікувальної фізичної культури.

У 30-х роках видавництво випустило у світ ряд книг, які мали виконувати завдання збільшення масовості спорту, підвищення якості навчально-спортивної роботи, у процесі якої важливою стала фізична підготовка спортсменів. Тими роками були видані такі книги, як «Плавание» Н. Бутовича (1934), «Гимнастика» та «Легкая атлетика» за ред. І. М. Коряковського (1938), «Лижний спорт» за ред. Б. І. Бергмана (1938), «Спортивные игры» за ред. П. Т. Кашурко, «Физиология человека» А. Н. Крестовнікова (1938), «Методика физического воспитания в средней и высшей школе» за ред. І. М. Коряковського, «Очерки по истории физической культуры» за ред. Є. Н. Петрова, «Анатомия мышечной системы», складена за записами П. Ф. Лесгафта [2], «Основы методики физической культуры» В. В. Белінович (1939). Усі ці книги сьогодні є раритетними виданнями і збереглися лише в окремих галузевих ВНЗ.

Одночасно з книгами побачили світ видання, які друкували матеріали про стан і досягнення фізкультурного руху, пропагували види спорту, зокрема футбол, важку атлетику, лижний, ковзанярський та парашутний спорт. 1939 року вийшли друком матеріали до Всесоюзного дня фізкультурника «Физкультура и спорт в СССР», книги «Советские штангисты — сильнейшие в мире», «Футбольный

кубок СССР», «Физическая культура и авиация» [3]. Незважаючи на докладені зусилля, видавництво «Физкультура и спорт» на той період все ще не задовольняло інформаційні потреби галузі фізичної культури та спорту, ВНЗ фізкультурного профілю у необхідній літературі: не вистачало масової літератури про комплекс ГПО, впровадження фізичної культури на селі, бракувало видань з туризму та шахів.

Наприкінці 30-х років Всесоюзний комітет у справах фізичної культури та спорту затвердив план видань книжкової та журнальної продукції. Цей документ передбачав, що 1939 року буде надруковано сім нових підручників для вищих навчальних закладів фізкультурного профілю, 35 навчальних програм та серії видань «Массовая библиотечка ГТО» і «В помощь колхозному физкультурному кружку». Одночасно з виданням літератури будуть надруковані брошури на теми: «Пешие переходы», «Равновесие», «Полоса препятствий», «Конный спорт», «Парашютизм», «Альпинизм», «Планеризм», «Автомотоспорт», «Борьба вольного стиля», «Канадский хоккей». Того ж 1939 року видавництво вперше розпочне друк щорічників «Спорт в СССР» та кишенькового видання «Календарь-справочник физкультурника». Туристична література буде представлена сімома назвами, а з шахів та шашок вийде друком 14 книг за редакцією найвідоміших гросмейстерів СРСР [4]. У процесі книговидання було заплановано покращити роботу самого видавництва: переглянути штат редакційного апарату, оформлення видань, ілюстрацій та оправ.

1939 року діяльність видавництва «Физкультура и спорт» ретельно перевірила комісія Всесоюзного комітету у справах фізичної культури та спорту. Під час перевірки було виявлено серйозні недоліки, зокрема некваліфіковане рецензування рукописів підручників та навчальних посібників; відсутність налагоджених взаємозв'язків між первинними колективами фізкультури, видавництвом та редакціями провідних спортивних журналів; невизначеність пріоритетних напрямків книговидання. Вимагала покращення якість редагування статей (редактори мали досконало володіти термінологією галузі) та робота з кадрами [5].

Особливої уваги заслуговував журнал «Теория и практика физической культуры». До 1939 року на сторінках журналу переважна більшість статей висвітлювала питання методики навчання та тренування у різних видах спорту, зокрема легкій атлетиці, боротьбі, боксі, фехтуванні, лижному спорті, футболі. Одночасно журнал друкував наукові статті з питань лікарського контролю, лікувальної фізичної культури, анатомо-фізіологічних та психологічних досліджень у галузі фізичної культури та спорту, галузевої бібліографії. Видання публікувало різноманітні інформаційні матеріали, задовольняючи інформаційні потреби різних категорій читачів — викладачів, тренерів, інструкторів з фізичної культури та спорту, яким бракувало кваліфікованої, наукової інформації. Разом з тим у роботі журналу відзначали низку недоліків, зокрема відсутність статей про розвиток важливих на той час автомобільного та кінного спорту, недостатність уваги таким важливим видам фізичної культури, як гімнастика, плавання, спортивні ігри. Не знайшли відображення на сторінках журналу питання оборонного значення окремих видів фізичної культури та спорту, організації, методики та історії фізичної культури. Якість статей, розміщених у журналі вимагала відповідного рівня — рівня науково-методичного журналу: статті, які описували експериментальні дослідження, не мали практичних висновків, мова статей не відповідала науковому стилю, була переобтяжена іноземними термінами, бібліографічні матеріали були неповними і неналежно оформленими; інформаційні матеріали написані поспіхом, не на базі тривалого практичного досвіду чи систематичної поглибленої науково-дослідної роботи.

Наприкінці 1939 року в СРСР вийшло друком 195 книг та брошур (з них 32 національними мовами народів СРСР); видавали три спортивні газети «Красный спорт», «Физкультурник Азербайджана», шахово-шашкову «64» та шість журналів: «Теория и практика физической культуры», «Физкультура и спорт», «Гимнастика», «На суше и на море», «Шахматы в СССР», «Спорт» (українською мовою) [6].

Висновки. У 20-х роках минулого століття у зв'язку з розвитком галузі фізичної культури і спорту формується спортивна періодика — спеціалізовані газети та науково-теоретичні журнали, які сприяли висвітленню проблем фізичного виховання, пропагували спорт вищих досягнень і здоровий спосіб життя. Особливе значення мало створення спеціалізованого видавництва, яке заклало фундамент галузевого книговидання.

Список літератури

1. *Єрмаков С.* Стан та перспективи розвитку науково інформаційного простору у вищих навчальних закладах фізичної культури / Сергій Єрмаков // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. — 20(— № 3. — С. 89.
2. *Учебные пособия* для физкультурных вузов и техникумов, изданные в 1938 году // Теория и практика физической культуры. — 1939. — № 7. — С. 59.
3. *Новые книги* // Теория и практика физической культуры. — 1939. — № 11. — С. 56—57.
4. *Резник С. В.* Советским физкультурникам — высококачественные книги и журналы / С. В. Резник

Теория и практика физической культуры. — 1939. — № 2. — С. 62.

О работе издательства «Физкультура и спорт» за 1939 год // Теория и практика физической культуры. — 1940. — № 8. — С. 60.

6. *Котляров Н. И.* Очередные задачи физкультурной печати // Теория и практика физической культуры. — 1940. — № 7. — С. 31—32.

Надійшла до редакції 20.02.2009

Свистельник И.Р. Развитие спортивной периодики и книгоиздания в 20—30-х годах XX века.
В статье рассматривается процесс развития спортивной периодики и книгоиздания. Определено, что система отраслевых периодических изданий — газеты и научно-методические журналы — действенный способ предоставления информации широкому кругу ученых и распространения научной мысли. Дана характеристика основных периодов формирования системы книгоиздания.
Ключевые слова: спортивная периодика, информационное обеспечение, высшее физкультурное образование.

Svistelnyk I. R. Development sport periodic and publishing in 20—30s XX centuries.
The article deal with process development of sport periodic and publishing. It has been found, that scientific periodic and publishing j is a powerful and important factor in development of science.
Key words: sport periodic, informational secretions, higher physical culture education.

Нова книжка

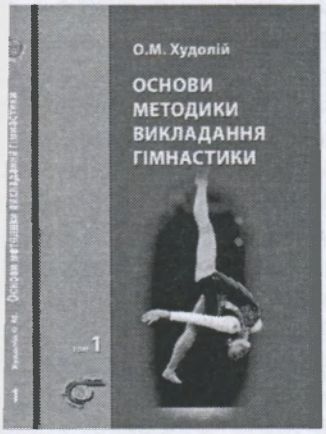

Худолій О.М.
Х98 Основи методики викладання гімнастики: Навч. посібник. У 2-х томах. — 4-е вид., випр. і доп. — Харків: «ОВС», 2008. — Т. 2. — 464 с: іл.
ISBN 966-7858-55-1.

У навчальному посібнику розглянута методика викладання гімнастики в школі і ДЮСШ, а також методика організації і проведення змагань зі спортивної гімнастики.

Посібник рекомендовано викладачам і студентам факультетів фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів III—IV рівня акредитації та вчителям фізичної культури середніх загальноосвітніх шкіл.

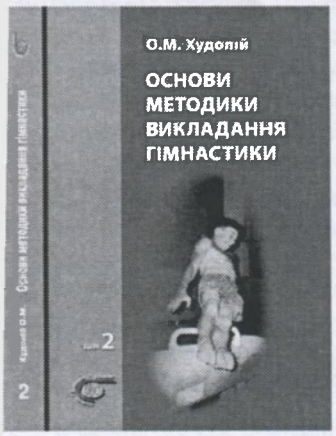

Худолій О.М.
Х98 Основи методики викладання гімнастики: Навч. посібник. У 2-х томах. — 4-е вид., випр. і доп. — Харків: «ОВС», 2008. — Т. 2. — 464 с: іл.
ISBN 966-7858-54-5.
ISBN 966-7858-56-1(11).

У навчальному посібнику розглянута методика викладання гімнастики в школі і ДЮСШ, а також методика організації і проведення змагань зі спортивної гімнастики.

Посібник рекомендовано викладачам і студентам факультетів фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів III—IV рівня акредитації та вчителям фізичної культури середніх загальноосвітніх шкіл.

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
(лист № 14/18.2—1928 від 17.11.03)